

¹⁶ Майоров А.А. Криминологическая характеристика лиц, связанных с незаконным оборотом наркотиков / А.А. Майоров // Российский следователь. – 2009. – № 2. – С. 23.

¹⁷ Предупреждение, выявление и расследование преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков, совершенных на территориях нескольких государств-участников СНГ: пособ. / А.А. Куприянов, О.Е. Третьяков, В.А. Верещагин и др. – М.: ВНИИ МВД РФ, 2005. – С. 155.

¹⁸ Таркова С.А. Феномен музыки и ее влияние на человека (доксографические суждения): моногр. / С.А. Таркова. – Х.: Нове слово, 2011. – С. 84–96.

¹⁹ Сергатию М.О. Характеристика злочинних груп, що займаються незаконним обігом наркотиків / М.О. Сергатию // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – 2003. – № 3. – С. 246–249.

Резюме

Ващенко І.О. Особливості криміналістичної характеристики злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

У даній статті здійснено криміналістичну характеристику злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, з'ясовано її особливості та зміст елементів з урахуванням специфіки зазначених злочинів.

Ключові слова: криміналістична характеристика, особливості криміналістичної характеристики, елементи криміналістичної характеристики, наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори, аналоги наркотичних засобів, наркозлочини.

Резюме

Ващенко И.А. Особенности криминалистической характеристики преступлений в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров.

В данной статье осуществлена криминалистическая характеристика преступлений в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров, выяснены особенности и содержание ее элементов с учетом специфики указанных преступлений.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, особенности криминалистической характеристики, элементы криминалистической характеристики, наркотические средства, психотропные вещества, прекурсоры, аналоги наркотических средств, наркопреступления.

Summary

Vashchenko I. Features of the criminalistics characteristics of crimes in the sphere of trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances of their analogues or precursors.

In this article, a criminalistics characterization of crimes in the sphere of trafficking in narcotic drugs and psychotropic substances of their analogues or precursors has been made, its features and the content of its elements have been clarified, taking into account the specifics of these crimes.

Key words: criminological characteristics, characteristics of the criminalistics characteristics, elements of the criminalistics characteristics, narcotic drugs, psychotropic substances, precursors, analogues of narcotic drugs, drug offenses.

УДК 343.1(477)

Є.О. ГОВОРУН

Євгенія Олексіївна Говорун, аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ, прокурор відділу прокуратури Харківської області

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ПРОКУРОРОМ, СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, СУДОМ

Вперше нормами чинного Кримінального процесуального кодексу України передбачено право прокурора, слідчого судді та суду встановлювати процесуальні строки у кримінальному провадженні. Проте вказані повноваження є недостатньо оцінені та не повною мірою використовуються у практичній діяльності вказаних суб'єктів.

Аналіз чинного КПК України надає вказівку лише на такі суб'єкти встановлення процесуальних строків, як прокурор, слідчий суддя, суд.

Аналіз слідчої та судової практики дає можливість стверджувати, що орган досудового розслідування також має право встановлювати процесуальні строки під час досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Вивченню проблематики встановлення процесуальних строків прокурором, слідчим суддею, судом приділено увагу у працях С.О. Заїки, В.Г. Клочкова, Є.Г. Коваленка, Т.Л. Корепанової, О.М. Ларіна, В.Т. Малярєнка, О.Р. Михайленка, В.В. Рожнової, В.Т. Томіна, С.Б. Фоміна, Г.В. Юркової, Р.Х. Якупова та інших науковців.

Незважаючи на це, враховуючи реформування кримінального процесуального законодавства України, актуальність питання встановлення процесуальних строків прокурором, слідчим суддею, судом потребує подальшого дослідження та удосконалення.

Метою даної статті є аналіз окремих питань законодавчої регламентації встановлення процесуальних строків прокурором, слідчим суддею, судом, вивчення судової практики з цього питання, а також формулювання пропозицій щодо його удосконалення.

Задля повного розуміння меж встановлення процесуальних строків прокурором, слідчим суддею слід насамперед виходити з поняття процесуального строку.

Відповідно до законодавчого визначення процесуальні строки – це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії (ч. 1 ст. 113 КПК України)¹.

Процесуальний строк обов'язково пов'язаний із прийняттям якогось процесуального рішення чи вчиненням процесуальної дії (утриманням від неї). Це обумовлено тим, що норми про строки встановлюють правила поведінки суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, визначаючи, протягом якого проміжку часу має бути прийнято рішення чи вчинена дія (сукупність дій), тобто встановлюють порядок процесуальної діяльності. У результаті строки регулюють суспільні відносини, які мають місце у сфері кримінального судочинства і, відповідно, є процесуальними засобами нормативного характеру².

Разом із тим, відповідно до ч. 1 ст. 114 КПК України, для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку слідчий суддя, суд має право встановлювати процесуальні строки у межах граничного строку, передбаченого цим Кодексом, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження.

Як ми бачимо, законодавець визначив як суб'єктів встановлення строків: слідчого суддю та суд, оминувши не менш важливого суб'єкта – прокурора. Та лише частиною другою ст. 114 КПК України закріплено, що будь-які строки, які встановлюються прокурором, слідчим суддею або судом, не можуть перевищувати меж граничного строку, передбаченого цим Кодексом, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та не перешкоджають реалізації права на захист.

Проте навіть у ч. 2 ст. 114 КПК України законодавець не повною мірою закріпив коло суб'єктів, які б могли встановлювати процесуальні строки.

Так, відповідно до ст. 110 КПК України, процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду. Кримінальні процесуальні рішення органів досудового розслідування, прокуратури, слідчого судді, суду – це виражені у встановленій законом формі індивідуальні правозастосовні акти, в яких компетентні органи і посадові особи у відповідному порядку з метою вирішення правових та кримінологічних завдань кримінального судочинства дають відповіді на питання, які виникають під час провадження і виражають владні волевиявлення щодо дій чи бездіяльності, які впливають із встановлених на момент прийняття рішень фактичних обставин провадження та приписів чинного законодавства³.

Тобто, серед суб'єктів, які приймають процесуальні рішення, з'являється новий не менш вагомий суб'єкт – орган досудового розслідування.

До того ж, слід підкреслити, що на сьогодні, згідно з нормами чинного КПК України (п. 5 ч. 2 ст. 39 КПК України), керівник органу досудового розслідування вправі погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених цим Кодексом.

Так, на сьогоднішній день слід констатувати недоліки законодавчої регламентації повноважень органів досудового розслідування у частині встановлення процесуальних строків та хто саме може встановлювати такі строки – керівник органу досудового розслідування, слідчий чи оперативні підрозділи.

Саме тому, закріплення законодавчої можливості встановлювати процесуальні строки, у тому числі органом досудового розслідування, забезпечить умови для ефективного досудового розслідування, а також сприятиме жорсткому контролю за забезпеченням дотримання прав і свобод громадян.

За органами досудового розслідування слід не лише закріпити можливість встановлювати процесуальні строки, а й розширити та конкретизувати його межі й засоби здійснення, зокрема шляхом процесуальної регламентації окремих організаційних важелів такої роботи.

Отже, внесення змін до ст. 114 КПК України вплине на якість застосування вказаної норми.

Окрім цього, слід звернути увагу на те, що ч. 1 ст. 114 КПК України передбачено «право» слідчого судді, суду встановлювати процесуальні строки, а з аналізу ч. 2 вбачається імперативність встановлення таких строків прокурором, слідчим суддею або судом.

Тобто, виникає колізія у правозастосуванні, коли, з одного боку, мають право встановлювати процесуальні строки лише слідчий суддя, суд, а фактично встановлюють процесуальні строки прокурор, слідчий суддя, суд.

При встановленні процесуальних строків слід враховувати:

- 1) граничні строки вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень, передбачених КПК України;
- 2) обставини, встановлені під час відповідного кримінального провадження;

3) достатність часу для вчинення учасником кримінального провадження відповідних процесуальних дій або прийняття ним процесуальних рішень;

4) відсутність перешкод реалізації права на захист.

Процесуальні строки встановлюються у межах граничного строку та не можуть їх перевищувати. Граничним строком є максимально допустима тривалість відповідного процесуального строку, встановлена КПК України або відомчим підзаконним нормативним актом (наприклад, відповідно до ч. 6 ст. 194 нового КПК України обов'язки, що становлять зміст особистого зобов'язання як запобіжного заходу, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців).

Проте встановлення процесуальних строків КПК України не у всіх випадках пов'язує їх із граничним строком вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

Так, п. 4 ч. 2 ст. 36 нового КПК України покладає на прокурора повноваження доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій. При цьому прокурор самостійно визначає строки їх проведення з урахуванням обставин відповідного кримінального провадження та доцільності невідкладного здійснення слідчих (розшукових) або інших процесуальних дій.

Обставини, встановлені під час відповідного кримінального провадження, також впливатимуть на встановлення процесуальних строків. До прикладу, у конкретному кримінальному провадженні буде встановлено, що кримінальне правопорушення вчинено особами у групі. Отже, процесуальні строки будуть поширюватися на всіх осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні такого правопорушення.

Достатність часу для вчинення учасником кримінального провадження відповідних процесуальних дій або прийняття ним процесуальних рішень впливатиме лише з строку, необхідного такому учаснику для його виконання.

Розглянемо ситуацію, коли прокурор надає вказівки слідчому для виконання з комплексом дій, які необхідно виконати, при цьому встановлює строк їх виконання у 20 днів. Проте строк не відповідає реально необхідному строку для допиту, наприклад 20 учасників кримінального провадження, проведення вибухо-технічної експертизи і отримання тимчасового доступу до документів підприємства.

Таким чином, встановлення будь-якого процесуального строку має виходити з достатності часу на його виконання.

Відсутність перешкод реалізації права на захист є одним із найбільш важливих компонентів встановлення процесуального строку.

Забезпечення обвинуваченому права на захист згідно зі ст. 129 Конституції України є основною засадою судочинства, а відповідно до ст. 7 КПК України віднесено до загальних засад кримінального провадження.

Стаття 59 Конституції України проголошує право кожного на правову допомогу та вільний вибір захисника своїх прав, а ст. 63 Основного Закону закріплює право на захист підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного.

У ст. 20 КПК України, що розкриває зміст забезпечення права на захист як загальної засади кримінального провадження, закріплено право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення; право збирати й подавати докази; брати особисту участь у кримінальному провадженні; користуватись правовою допомогою захисника; реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Відповідно до положень ст. 48 КПК України захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника.

Крім того, право на захист захисника забезпечується, зокрема, нормами КПК, які регламентують обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні (ст. ст. 49, 52 КПК), визнання недопустимими доказів, отриманих внаслідок порушення права особи на захист (ст. 87 КПК), особливості реалізації права на відмову від захисника (ст. 54 КПК), можливість підготовки до захисту від нового (ст. 338 КПК) або від додаткового обвинувачення (ст. 339 КПК), здійснення судового провадження за відсутності захисника як підставу для скасування судового рішення (п. 4 ч. 2 ст. 412 КПК)⁴.

Таким чином, встановлення процесуального строків у кожному випадку має виходити з граничного строку, встановлених обставин кримінального провадження, достатності часу та як найвища догма – непорушності права на захист.

Спробуємо проаналізувати практичний аспект закріпленого права встановлювати процесуальні строки у кримінальному провадженні.

Дійсно, кримінальне процесуальне законодавство України надає можливість потерпілим та їх представникам звертатися до суду з клопотанням про встановлення строку для проведення процесуальних дій, необхідних та достатніх для закінчення досудового розслідування.

Зокрема, відповідно до ч. 1, ч. 2 ст. 28 КПК України під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки, проведення

досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд.

На сьогоднішній день практика з розгляду таких клопотань неоднозначна. Слідчі судді відмовляють у задоволенні клопотань із вказівкою на те, що згідно зі ст. 219 КПК України досудове розслідування повинно бути закінчене протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру, а деякі повертають з вказівкою на те, що встановлення слідчому строку для закінчення досудового розслідування суперечить вимогам ст. ст. 303, 304 КПК України. Вказане підтверджує ухвала слідчого судді Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 7 липня 2015 року⁵.

Однак є і інший досвід розгляду таких клопотань від учасників провадження.

Як приклад, ухвалою слідчого судді Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 25 червня 2015 р.⁶ задоволено клопотання учасників кримінального провадження про встановлення строку для вчинення дій, необхідних для закінчення досудового розслідування. При цьому слідчий суддя не вказав, які саме слідчі дії необхідно виконати.

Для потерпілих та їх адвокатів така практика судів є неоціненною, проте така ухвала для сторони обвинувачення є не зовсім зрозумілою, адже слідчий суддя задовольняючи скаргу, клопотання учасника провадження (подекуди без участі в судовому засіданні слідчого чи прокурора), виходить з його точки зору та відсутності всіх матеріалів досудового розслідування та не враховуючи при цьому складність провадження, кількість потерпілих, кількість свідків, багатоепізодність тощо.

Таким чином, потрібно напрацьовувати позитивну практику з розгляду таких клопотань або звертатись до судів щодо встановлення строків для проведення процесуальних дій, необхідних та достатніх для закінчення досудового розслідування.

Насамперед, закріпивши законодавче право встановлювати процесуальні строки, у тому числі й органом досудового розслідування, як одним із суб'єктів такого права, кримінальне процесуальне законодавство України ще на один крок наблизиться до європейських стандартів судочинства та забезпечення прав учасників кримінального провадження.

Враховуючи вищевикладене, ч. 1 ст. 114 КПК України слід викласти у такій редакції: «Для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку орган досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя, суд встановлюють процесуальні строки у межах граничного строку, передбаченого цим Кодексом, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження. Будь-які строки, що встановлюються органом досудового розслідування, прокурором, слідчим суддею або судом, не можуть перевищувати меж граничного строку, передбаченого цим Кодексом, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та не перешкоджають реалізації права на захист».

Отже, сформульовані висновки свідчать про актуальність проведення подальшого дослідження питань встановлення процесуальних строків під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.04.2018).

² Строки у новому кримінальному процесуальному законодавстві: наук.-практ. посіб. / Д.О. Олейніков, М.В. Членов. – Х. : Право, 2015. – 152 с.

³ Кримінальний процес: підруч. / Ю.М. Грошовий, В.Я. Тацій, В. Пшонка та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки. – Х. : Право, 2013. – 824 с.

⁴ Про узагальнення судової практики забезпечення права на захист у кримінальному провадженні : постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25 вересня 2015 р. № 9 // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2015. – № 6. – С. 30 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2015_6_8 (дата звернення: 18.04.2018)

⁵ Ухвала по справі № 357/9504/15-к : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/46957151> (дата звернення: 18.04.2018).

⁶ Там само.

Резюме

Говорун Є.О. Актуальні питання встановлення процесуальних строків прокурором, слідчим суддею, судом.

Сформульовано визначення процесуальних строків, а також встановлення процесуальних строків прокурором, слідчим суддею, судом. Розроблено процесуальний порядок встановлення процесуальних строків. Проаналізовано судову практику встановлення строку для проведення процесуальних дій, необхідних та достатніх для закінчення досудового розслідування. Запропоновано зміну регламентації щодо кола суб'єктів встановлення процесуальних строків.

Ключові слова: процесуальні строки, учасники кримінального провадження, процесуальні рішення, граничні строки, встановлення строків, реалізація права на захист.

Резюме

Говорун Е.А. Актуальные вопросы установления процессуальных сроков прокурором, следственным судьей, судом.

Сформулировано определение процессуальных сроков, а также установление процессуальных сроков прокурором, следственным судьей, судом. Разработан процессуальный порядок установления процессуальных сроков. Проанализирована

судебная практика установления срока для проведения процессуальных действий, необходимых и достаточных для окончания досудебного расследования. Предложено изменение регламентации относительно круга субъектов установления процессуальных сроков.

Ключевые слова: процессуальные сроки, участники уголовного производства, процессуальные решения, предельные сроки, установление сроков, реализация права на защиту.

Summary

Hovorun Y. Actual issues of establishing procedural timeframes by the prosecutor, the investigating judge and the court.

The definition of procedural timeframes, as well as the establishment of procedural timeframes by the prosecutor, investigating judge, court, were formulated. Procedural procedure for establishing procedural timeframes has been developed. The judicial practice of setting a timeframe for conducting procedural actions which is necessary and sufficient for the end of pre-trial investigation was analyzed. It was proposed to change the regulations regarding the subjects of setting procedural timeframes.

Key words: procedural timeframes, participants in criminal proceedings, procedural decisions, deadlines, setting of the timeframes, implementation of the right for defense.

УДК 343.773

О.В. ЗАЙЧКО

Олена Вікторівна Заїчко, здобувач Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННІЙ ПОРУБЦІ ЛІСУ

Сучасний стан лісокористування в Україні, як свідчать динаміка макроекономічних показників та активізація злочинних посягань у формі незаконної порубки лісу, характеризується технічним відставанням від рівня світових держав. Інвестиційний підйом лісового сектора економіки неможливий без бюджетного фінансування витрат на лісовідновлення згідно з принципом невиснажливого лісокористування. Отже, у контексті гармонійного розвитку моделі експорт-орієнтованого лісокористування, вигідного як державі, так і індивідуальним підприємцям, першорядну роль повинні відігравати елементи державного регулювання, зокрема правові податкові методи. Для пошуку науково обґрунтованих заходів втручання в економіку лісокористування потрібно звернутися до досвіду провідних країн світу. Зауважимо, що виявлення навіть негативних елементів у зарубіжних системах має велике значення, оскільки це запобігає повторенню помилок в масштабах національної економіки.

Станом на сьогодні істотне відставання України у втіленні положень Угоди про Асоціацію з ЄС¹ переконливо свідчить, що здійснений раніше акт зміни власників (приватизація) на об'єкти промисловості та сільського господарства ще не створює належних умов для ефективного функціонування економіки, а також постійного поповнення держбюджету. Для цього потрібна комплексна перебудова всієї системи соціально-економічних і правових відносин у суспільстві, що особливо гостро ставить проблему специфікації прав власності не тільки на макрорівні, а й в окремих сферах господарювання. Із цієї точки зору кримінологічне дослідження правової реалізації права власності на лісові ресурси є надзвичайно актуальним як у теоретичному, так і в прикладному аспектах.

Отже, пропонуємо розглянути основні напрями державного регулювання лісового сектору економіки в країнах, де, так само як і в Україні, лісове господарство має істотне значення для економіки в цілому і державного бюджету зокрема. До таких значущих напрямів, на нашу думку, належать: 1) державне регулювання закупівлі дров населенням з метою опалювання; 2) правове регулювання стійкого лісокористування як ресурсу деревообробної промисловості та рекреаційного бізнесу; 3) міжнародне співробітництво у галузі моніторингу лісів та запобігання порубкам лісу 4) залучення громадськості до управління лісовими ресурсами.

Державне регулювання закупівлі дров населенням з метою опалювання. За офіційними даними, у США 15,5 % домогосподарств використовують дрова як первинне або вторинне паливо². Незважаючи на високий рівень життя і розвинений лісовий сектор, що виробляє найрізноманітнішу продукцію, в тому числі й деревне паливо, самостійна заготівля дров має істотне значення, допомагаючи вирішити проблеми з опаленням осель в холодну пору року. У низці штатів це таке саме традиційне заняття місцевого сільського населення, як і полювання. Необхідність заготівлі дров підвищує інтерес громадян до питань управління лісами. Окрім того, завдяки такій заготівлі зменшується рівень пожежної небезпеки в лісах, підтримуються в проїжджому стані лісові дороги.

На відміну від українського правового регулювання, що не містить чітких розмежувань щодо виду деревини, яка може бути заготовлена для особистих потреб, федеральне та регіональне американське зако-